

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2011
FORFATTER:	Kirsten Degn
TITEL:	En piges erindringer fra Julemærkesanatoriet 1956 – 1957.
KORT RESUME:	Dagligdagen, skolegangen og de grønlandske børn.

EN PIGES ERINDRINGER FRA JULEMÆRKESANATORIET 1956-1957

AF KIRSTEN DEGN

Jeg var næsten lige fyldt 8 år, da det blev konstateret, at jeg havde fået tuberkulose og skulle nu til Julemærkesanatoriet ved Kolding Fjord for at blive helbredt. Der lå det forud, at jeg var kørt galt på min cykel og havde fået kraniebrud. Derfor lå jeg på Odense Sygehus i 14 dage og de første 5 døgn på overvågningsstuen. Der var så meget færdsel og træk ud og ind af dørene, at jeg fik lungebetændelse. Da jeg kom hjem, besøgte en af min storebrors skolekammeraters mor mig. Hun havde tuberkulose, og jeg blev smittet.

Der gik omkring 4 måneder efter, at de havde opdaget, at jeg havde tuberkulose, inden jeg kom på Julemærkesanatoriet. I mellemtiden havde jeg været igennem en hel del undersøgelser, og der havde været samtaler på TB-stationen og hjemme ved mine forældre. Mine forældre, min bror, søster, svoger og min niece blev også gennemlyst for at se, om de var blevet smittet. Det var de heldigvis ikke.

Den 26. januar 1956 tidligt om morgen gik min far, mor, storebror og jeg til rutebilstationen i Odense. Far havde sin cykel med for at køre min kuffert, der var fyldt med nyt tøj med påsyet nummer på bændelbånd, som min mor havde syet i alt mit tøj lige fra inderst til yderst. Det var for at vi fik vores eget tøj efter vask. Jeg fik sagt farvel til min far og

min bror. Det var første gang, jeg så min far græde. Min far havde to familiemedlemmer, der var døde af tuberkulose. Der skulle gå 1½ år, inden jeg så min bror igen. Mor og jeg kom i bussen, der kørte til Kolding. Jeg husker ikke meget fra turen.

Da vi kom til Sanatoriet, blev vi modtaget af en sygeplejerske. Jeg fik taget temperatur, fik nattøj på og kom i seng. Jeg husker tydeligt tiden, indtil min mor igen skulle tilbage til Odense. Jeg lå med ryggen til hende og græd. Jeg ville med hjem, men det kunne jeg ikke.

Jeg lå i sengen i lidt over 3 måneder uden at være oppe. Jeg skulle bruge bækken i stedet for at gå på toilettet. Jeg mener også, at jeg kun blev badet i sengen. Maden blev også serveret i sengen. Jeg kunne ikke lide den mad, jeg fik. Der var levertran i fisken og noget af det andet mad, vi fik. Jeg kan huske en søndag, medens jeg lå i sengen og min mor var der, at jeg fik kærnemælksfromage til dessert. Jeg kunne åbenbart ikke tåle det, for det kom op igen, og jeg måtte have rent sengetøj på.

Det var nogle store stuer, vi lå på, der var adskilt med glasvægge. Vi var 6 senge for hvert glasskillerum, og der var tre, så der var i alt 18 børn på stuen. Der var radio på vores store stue, så vi kunne høre musik. Der var også en gammel rejsegrammofon til at trække

Kirsten Degn til højre sammen med værelseskammeraten Anita.

op. Mine forældre tog deres gamle 78-plader med over til mig, så det hyggede vi os med i mange timer.

Min sidemand Anita Abildgaard – også fra Odense – og jeg spillede tit billedlotteri i de 3 måneder, vi lå i sengen. Vi gik også meget op i vores glansbilleder. Vi byttede med vores dubletter, og jeg klistrede mine ind i et album, som jeg har endnu.

Der var piger og drenge på hver etage, de var adskilt med en stor gang. Pigerne til venstre set ude fra vandet, drengene til højre. Der var tre etager. Afdeling A var i stuen – der lå mindre børn. På første sal var afdeling B, det var mellemstore børn og så på anden

sal afdeling C, hvor de større børn lå. Jeg lå på første sal.

For enden af sovesalen var der en dør ud til en balkon, hvor vi kom ud for at få frisk luft. Der stod også nogle få senge. Der var et lille køkken, hvor der somme tider blev braset kartofler til aftensmad af overskuddet fra midt dagen. Jeg kan kun huske, at det var om sommeren, og at det var om søndagen. Vi fik lov at passe panden på gasbluset. Vi ville gerne have dem godt braset, og det fik vi lov til at få. Så sad vi på terrassen og spiste og kunne se ud på vandet.

Vor dagligdag begyndte tidligt om morgenen med at få taget temperatur og at blive

vasket. Jeg fik et fad over til min seng med sæbeskål og min tandbørste på en bakke, så længe jeg lå i sengen. Der var håndvaske for hvert afsnit. Vandhanerne var af den slags, der skulle trykkes på, og når man slap, stoppede vandet. Det morede vi os med mange gange, når vi var os selv. Vi var en del, der ikke måtte stå op, men det gjorde vi alligevel. Når der er noget, man ikke må, er det jo spændende!

Derefter fik vi morgenmad, som bestod af øllebrød med fløde på og et glas kogt kold mælk. Det er derfor, jeg ikke drikker mælk i dag. Mælken smagte forfærdeligt, og der var et tykt lag skind på. Vi fik også levertran med hvidtøl, for at levertranen lettere kunne glide ned.

Da jeg havde fået lov til at være oppegående, var jeg med, når vi efter morgenmaden gik til biblioteket, hvor der stod et gammelt orgel. Der sang vi morgensang. Jeg kan ikke huske, hvem der spillede, men vi fik alle lov efter tur at vende bladene i nodehæftet.

Derefter gik vi tur, når vejret var til det, ellers lå vi i liggehallen. Jeg havde min faste plads i bue nr. 2. Vi kunne også være i kælderen, og her lærte vi at brodere og strikke ved frk. Hingst. Jeg kan stadig se hende for mig med hendes blå kjole og hvide lange forklæde. Hun havde en stor rund næse med næseborene lidt oppe, hun så meget streng ud. Vi var også lidt bange for hende, for hun kunne blive noget så gal, det var derfor, vi kaldte hende frk. Stejler – en hest stejler, når den er gal. I kælderen i gangen, hvor vi gik til håndgøring, hang alle julemærkerne fra starten i 1904 indtil 1956, som var det sidste for mit vedkommende, da jeg rejste derfra i juli 1957.

Over for maskinhuset, der lå på vejen bag

om Sanatoriet, kunne vi komme op ad en skråning. Når vi kom derop, var der en møddingsplads, hvor der om sommeren, når det var varmt, lå hugorme og stålorme og soledede sig. Der gik vi tit tur både formiddag og eftermiddag. Inde i denne skråning var der et rum, hvor de rensede dyner og hovedpuder. Det lugtede grimt.

Om formiddagen fik vi et stykke hjemmebagt franskbrød med et tykt lag smør på samt et glas kold kogt mælk. Det har kostet mig mange salmiakstænger at slippe for at drikke mælken. Skulle vi til undersøgelse eller have lys, var det også om formiddagen.

Middagsmaden fik vi kl. 12.00 præcis. Jeg ville ofte ikke spise den mad, vi skulle have. Det kunne f.eks. være fisk, der smagte af levertran, fiskegratin, tomatsuppe, fiskefrikadeller. Jeg spiste det ikke! Straffen for ikke at spise var at skulle stå oppe ved buffeten. Da de havde sat mig til at stå op fem gange, opgav de det. Spisesalen, der lå i stuen ud til Platformen, var stor. På den ene væg var der et stort maleri i lyse farver malet på selve væggen, husker jeg.

Efter middagsmaden skulle vi hvile os i et par timer. Det foregik enten i sengen eller i liggehallen, når vejret tillod det. Der var liggehal med senge både oppe ved spisestuen (Platformen) for de små og nede ved græsplænen ud til fjorden for de store. Om eftermiddagen fik vi også mælk og franskbrød. Indtil vi skulle spise til aften, legede vi eller gik ture. Vi legede af og til med påklædningsdukker. Vi klippede dem ud med en krum saks, som vi lånte fra operationsstuen, som dog ikke blev brugt i min tid.

Aftensmaden var ca. kl. 17.00. Den bestod af rugbrød med pålæg og franskbrød med ost,

dertil fik vi mælk eller maltøl. Vi skulle være i seng ca. kl. 19.00. Om sommeren lå vi og læste i blade og bøger, indtil det blev mørkt.

Det var skik, når vi havde fødselsdag, at der blev lagt muslingskaller med farvet sølvpapir rundt om vores plads på bordet i spise-stuen sammen med et flag. Når vi havde sølvpapir fra chokolade og andre ting, beklædte vi muslingskallerne. Der var brune, røde, blå og sølvfarvede, og det så festligt ud.

Hver søndag skiftedes min far og mor til at besøge mig. Så jeg havde besøg hver søndag. Det var jeg den eneste, der havde på vores afdeling. Mine forældre havde altid frugt og slik med, Anders And- og Skipper Skræk-

blade og lakrids, som jeg var helt vild med. Masser af glansbilleder fik jeg også. Jeg delte ud af mine lækkerier til de andre. Det eneste, de ikke fik noget af, var mine salmiakstænger. Jeg har også altid været glad for meget stærk ost, så hver søndag havde far eller mor også to hele stykker rugbrød med stærk ost med, som jeg spiste med velbehag.

Når min far og mor var at besøge mig, sad vi i biblioteket. Der var et bord og en bæk imellem de høje bogskabe med glas. Det var her, overlæge Mårtensson modtog forældrene i sin konsultation, der stødte op til biblioteket. Når vejret var godt, gik vi ture rundt om Sanatoriet. Mor og jeg gik meget i sko-

Julemærkesanatoriets liggehal, ca. 1958. Kirsten Degns seng stod under bue nr. 2 fra venstre.

Kirsten Degn kort efter ankomsten til Julemærkesanatoriet.

ven. Der var om foråret så mange blomster i skovbunden, som mor ofte plukkede og tog med hjem. Når jeg sov til middag om søndagen, tog min mor eller min far ind til Kolding. Vi skulle sove/hvile i 1½-2 timer. Når vi havde hvilet os, skulle der tages temperatur. Om søndagen havde jeg altid høj feber, nok fordi jeg var ked af, at far eller mor rejste igen.

Søndag eftermiddag var der altid leg med sygeplejerne. Vi legede for det meste gemmelig. Der var mange gode gemmesteder. En søndag ville jeg sætte over et gelænder til liggehallen ved Platformen og nåede lige at se, at der var en hugorm, der var klar til at hugge.

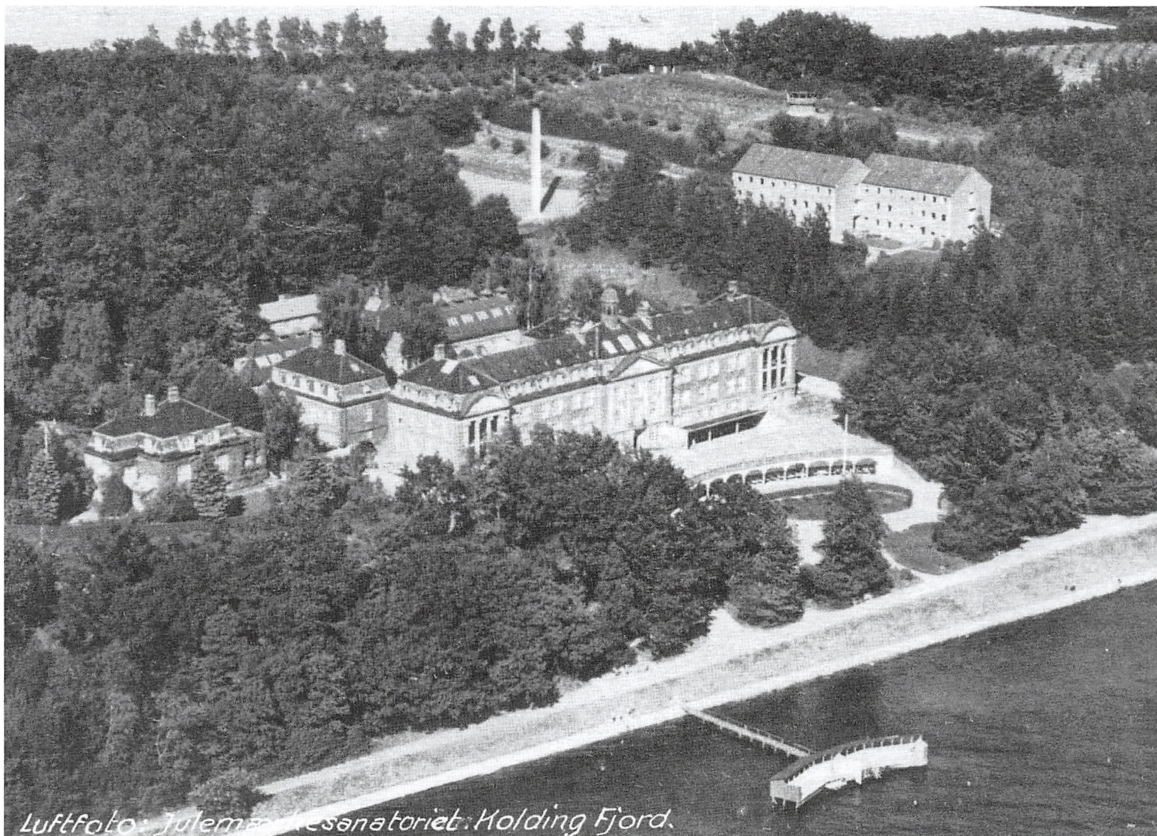
Jeg råbte højt, de andre kom, og så gik den vilde jagt for at slå den ihjel, og det lykkedes. Den blev smidt over i et hegn. Der kom vi så ikke i lang tid.

Ellers gik tiden med mange forskellige ting. Jeg havde fået en frimærkesamling af en, der havde ligget på Sanatoriet før. Der var mange, og jeg fik hele tiden nye frimærker, og dem, jeg havde dobbelt af, byttede jeg så med de andre. Jeg samler stadig på frimærker. Vi legede også med dukker og strikkede tøj til dem.

Jeg gik også i skole. Det var oppe under taget. Vores lærerinde hed frk. Kruse og boede i Strandhuse. Jeg fik undervisning i dansk og regning. Vi var på forskellige klassetrin, men blev undervist i samme lokale. Det var kun et par gange om ugen i ca. 2 timer. Jeg lærte meget geografi. Da jeg kom hjem og skulle begynde i 3. klasse, kunne jeg alle Europas lande og hovedstæder. Frk. Kruse kom næsten altid lørdag formiddag og gav os små slikkepinde. Hun var sådan en elskelig ældre dame.

I de første måneder, jeg lå på Sanatoriet, frøs det så meget, at fjorden frøs til, så bilerne kørte på isen inde fra Kolding. En aften ved ti-tiden lød der et ordentligt brag. Det var isen, der havde skruet badehusene ved Sanatoriet op. Næste morgen, da det var blevet lyst, og gardinerne var blevet trukket fra, kunne vi se alt det træ, der var smidt rundt ude på isen. Badehusene blev aldrig opført igen. Der var også en bro ud for Sanatoriet, der blev beskadiget. Jeg mener at kunne huske, at det var fjordbåden til Christiansminde, der lagde til der. Christiansminde lå lige over for Sanatoriet på den anden side af fjorden. Det var et traktørsted.

Når vi gik tur, var det altid i en stor flok

Luftfoto: Julemærkesanatoriet, Kolding Fjord.
 Julemærkesanatoriet med badehusene og til højre i billedet funktionærboligerne.

rundt i skoven og på markerne ved Sanatoriet. Sommetider gik vi ud til "Burcharthuset", som vi kaldte det. Her boede familien Burcharth fra Kolding. Huset lå lidt oppe på skråningen. Ud til stranden var der to små kanoner. På vejen derud så vi mange blomster, blandt andet Engblommer. Vi gik gerne to og to med hinanden i hånden. Jeg gik tit med en, der hed Else. Hun havde "fiskehud" på hænderne, det var ikke så rart, men Else var en rar pige, så jeg ville gerne gå med hende.

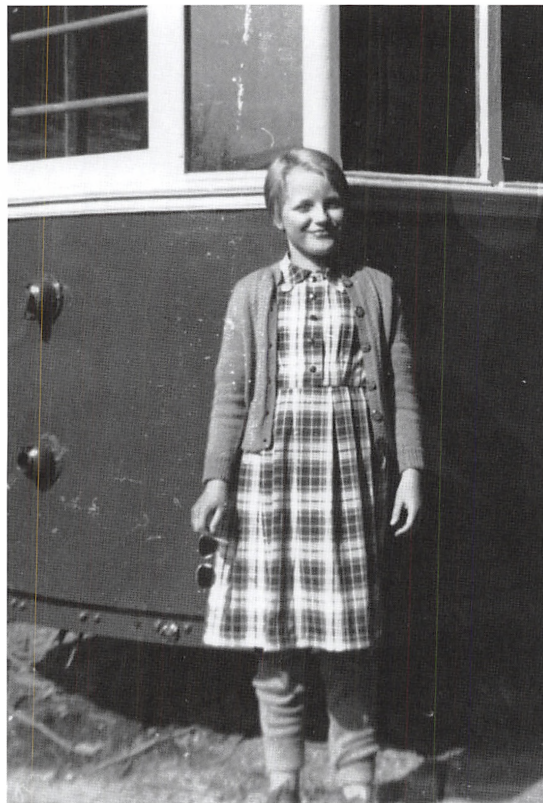
Inde i skoven bagved sygeplejeboligerne var der en feriekoloni for tidligere tuberkulose-ramte børn, hvor der stod en gammel sporvogn. Den havde kørt i Odense, og der var reklamer fra forretninger i Odense indeni.

Der var en elevator i den ene side af bygningen til bårer og personer. Den måtte vi ikke bruge, men vi fandt hurtigt ud af, at ved at bruge en hårklemme kunne vi få elevatoren til at køre. En dag gik det galt, og vi blev hængende. Vi trykkede på klokken, og der kom også en sygeplejerske og sagde, at nu

kunne vi vente dér til næste morgen, når Sorte Peter kom og kunne få elevatoren fri. Der gik dog kun en halv time, så var vi ude og fik en skideballe og stuearrest i en dag eller så.

Jeg fik foretaget maveskylninger med jævne mellemrum. Det var ubehageligt at få foretaget maveskylning. Jeg skulle være fastende, så fik jeg en slange ned igennem spiserøret, og den skulle ned i maven. En tragt blev sat i den anden ende, hvor der blev hældt vand i, og det kastede jeg op. Så trak de slangen op igen. Det prøvede jeg 5 gange. En af gangene havde jeg det, der blev kaldt "minus i skyllevandet". Behandlingen for det var, at jeg fik tre-fire meget, meget store piller 3 gange om dagen. Jeg kan ikke huske hvor længe. Men ved siden af fik jeg en indsprøjtning. En af gangene kom sygeplejersken til at stikke mig, så blodet flød. Jeg skulle i bad og blev bedt om at stå med bagdelen inde under det kolde vand, så længe jeg kunne holde til det, for at stoppe blødningen.

På et tidspunkt fik jeg også kullys. Det kunne jeg ikke rigtig lide. Det gnistrede ligesom flammer og lugtede af kul. Jeg lå på en smal briks, som jeg var bange for at falde ned af. Når jeg havde fået det lys, som jeg skulle have, skulle jeg skylles af under bruseren. Det var dejligt, lige indtil frøken Hingst skruede over på det kolde vand og holdt mig lidt. Det var ikke rart. Så i starten kunne jeg ikke lide hende. Bagefter blev jeg smurt ind i vaseline. Det var ulækkert, det fedtede stads hang i tøjet, og min uldundertrøje kradsede endnu mere på huden, så jeg var helt hudløs. Min daglige beklædning bestod af en uldundertrøje/livstykke, en underkjole/nederdel og bluse/gamachebukser/uldstrømper.

Kirsten Degn foran sporvognen fra Odense.

Det var frøken Hingst, der lærte mig at sy og strikke. Jeg syede meget og strikkede mange vaskeklude og dukketøj. Blandt personalet kan jeg også huske frøken Aakersen kaldet Ninjo, det skulle betyde bedstemor på grønlandsk. Hun var afdelingssygeplejerske. Det var frøken Grütter også. Så var der frk. Blom fra Nr. Bjert, hun var vist i køkkenet, og frøken Brodersen, som var elev eller sygehjælper. Hun gik i blåternet uniform. Fru Zachariassen gjorde rent. Jeg havde fået en porcelænsnise af min mor op til jul, der sad på min seng. Den kom hun til at vælte på gulvet, og

det var hun meget ked af, for hun var så rar. Men den lever endnu.

Der var 5 søskende på samme tid på Sanatoriet. De lå på forskellige afdelinger. Den ældste var Gerda, så kom Ragnhild, Ingrid, Elna og den yngste Margit. Deres mor lå på Kolding Sygehus med tuberkulose. Der var mange grønlandere. Flest drenge. Fra Syd-slesvig var der to piger Rose og Anne.

Til fastelavn blev vi klædt ud. Fastelavns-tøjet blev gemt oppe på loftet. Jeg var med deroppe den anden gang, det var fastelavn, medens jeg var der. Der var mange flotte dragter. Jeg fik en folkedragt på og en kyse. Vi stod i det tårn, der er øverst på hovedbygningen og kiggede rundt. Der var et flot syn. Til selve festen kom der en pianist og spillede, og vi dansede til. Vi blev alle fotograferet, og jeg blev fotograferet sammen med pianisten og lille Peder, der var fra Grønland. Han var klædt ud som sømand, men han var ikke frisk den dag, og om natten døde han. Det gjorde et stort indtryk på mig. Til Skt. Hans Aften

Fastelavnsfesten i 1957. Kirsten Degn står som nr. 4 fra venstre.

var der også fest med bål med en tøjheks. Bålet var nede foran liggehallerne på græsplænen ud til fjorden lige foran flagstangen. Professor Tribini var der også en anden gang og tryllede for os.

Juleaften fejrede jeg på Sanatoriet én gang. Søndagen før jul kom min far med julegaver til mig. Samme eftermiddag kom der spejdere fra Kolding med julegaver til os alle. Jeg fik en tøjdukke med stofkrop og et rigtigt hovede. Andre fik modellervoks, biler, glansbilleder, farveblyanter, farvelader. Vi dansede om juletræet og sang julesalmer.

I de 1½ år, jeg var på Sanatoriet, fik jeg skrevet mange breve til familien. Der var ikke telefon/mobiltelefon, som jeg kunne bruge. Jeg fik min mor til at finde nogle billeder af min bror og min niece, da jeg ikke kunne huske, hvordan de så ud. Min søster og hendes mand var også at besøge mig et par gange. De havde bil, en Ford, hvor vi kunne sidde i bag-smækken.

En søndag, hvor min far var at besøge mig,

Grønlandske drenge. Drengen til venstre hed Palle.

Sygeplejersken kaldet Ninjo med en gruppe piger.

var vi inde hos doktor Mårtensson for at høre, hvordan det gik, og om jeg snart kunne komme hjem. Vi fik den dejlige meddelelse, at jeg kunne komme hjem den næste weekend. Endelig kom den dag, hvor jeg måtte komme hjem. Jeg kunne ikke sove af bare spænding. Jeg skulle se min bror og niece for første gang i 1½ år.

Mine forældre havde lovet, at vi skulle på Koldinghus og lidt rundt i byen, inden vi skulle hjem. På Koldinghus fik jeg et smykke, der var lavet som økse. Hovedet er rav og skaffet af træ. Jeg kan ikke huske, hvor vi spiste middag, men jeg tror, det var på Banegården. Jeg fik selvfølgelig lov at bestemme, hvad vi skulle spise. Det var ikke noget med fisk og levertran! Vi skulle med rutebilen til Odense, mine forældre havde ikke bil på det tidspunkt. Rutebilstationen i Kolding var helt ny. Alt virkede nyt for mig, da jeg ikke

havde været uden for Julemærkesanatoriet i de 1½ år.

Da jeg kom hjem til Vestergade 51 i Odense, syntes jeg, lejligheden var så lille, og at der var så lavt til loftet. Trappen var stejl og smal. Jeg havde været vant til de store trappeopgange og sygestuerne med højt til loftet. Jeg dukkede mig tit i starten. Jeg fik et dokument med hjem, hvor der stod, at jeg var rask, og hvordan jeg skulle forholde mig i de næste to år.

Min mor ville ikke ret gerne, at jeg fortalte, at jeg havde haft tuberkulose. Da jeg begyndte i skolen igen, måtte jeg ikke have gymnastik i 2 år, og jeg måtte ikke cykle, heller ikke gå i vandet. Jeg skulle hvile mig, når jeg kom hjem fra skole. Da den tid endelig var gået, fik jeg en lyslilla cykel fra Importøren af min mor og far. Jeg var lykkelig. Endelig måtte jeg gøre som de andre børn. Jeg skulle stadig gå til kontrol på tuberkulosestationen i Odense. Til at starte med var det hver 3. måned, så hvert halve år, til sidst en gang om året. Sidste gang var i 1970 i København.